

IRODALOM.

Az Unitárius Irodalmi Társaság 1942. május 17-én az unitárius kollégium dísztermében nagyszerű felolvasó ülést tartott. *Kelemen Lajos* alelnök tartotta a megnyitó beszédet, melynek keretében meleg szeretettel üdvözölte a székfoglalót tartó tagokat, a tudós Dr. Gyulai Zoltánt és a kiváló hírlapíró Borbély Andort. Ezután elnök felkérésére *Dr. Gyulai Zoltán* választmányi tag tartotta meg „*Laotse*” címen mélyen járó, nagyértékű székfoglalóját, melyben állandó érdeklődés mellett Laotse kínai filozófus jelentőségét méltatta. Ezt követte *Borbély Andor* rendes tagnak igen érdekes székfoglalója: „*Unitáriusság és viágnézet*” címen. Majd *P. Szentmártoni Éva* 1. *Hlatky Endre*: Az én falumban. 2. *Puccini*: Bohémélet című operájából Mimi áriáját énekelte nagy sikerrel *P. Szentmártoni Lenke* művészi zongorakisérével. A nagyszámú közönség szünni nem akaró tapssal ünnepelte az összes szereplőket. Ezután *Kelemen Lajos* üdvözlő szavakkal átadta Dr. Gyulai Zoltánnak és Borbély Andornak az Unitárius Irodalmi Társaság díszes oklevelét. A lelkes, szép magyar ünneppé emelkedett felolvasó ülés a Hímnusz éneklésével ért véget.

Itt említjük meg, hogy *Dr. Ferenczy Géza* az Unitárius Irodalmi Társaság elnöke a székfoglalót tartó tagoknak meleghangú üdvözlő sorokat küldött és pedig *Dr. Gyulai Zoltán* választmányi taghoz ezeket írta:

Kedves választmányi tag afia! Örömmel értesülök a holnap tartandó székfoglalóról irodalmi társaságunkban s ez alkalommal meleg szeretettel üdvözöllek.

Nagyon sajnálom, hogy személyesen ezen sem jelenhetek meg, végvári helyzetem, a még mindig nagy utazási nehézség — akadályoznak vágyaim betöltésében.

Ismerem tevékenységedet a folyóiratunkban megjelent értékes közleményeidből, — kiolvastam azokból társaságunk hiva-

tottságának fejlesztése iránti meggyőződésedet, — adjon egyetlen jó Istenünk ehhez erőt és segédelmet neked. Nagyajta, 1942 máj. 16. Atyafiságos meleg szeretettel köszöntelek készsége híved: *Dr. Ferenczy s. k.*, UIT elnök.

Borbély Andor r. tagot ezen szavakkal üdvözölte:

Kedves tagtárs afia! Unitárius Irodalmi Társaságunk ülésén tartandó székfoglalója alkalmából szívesen köszöntöm.

Azok a hírlapokból olvasott közlemények, — melyeket élvezettel olvastam, — bizalmat és reményt keltenek bennem, az iránt, hogy *örökéletre hivatott társaságunk* a tagtárs afiában egy erős, nem lankadó munkatársat nyert — s hitünk, egyházunk és fajunk közérdekeit fokozott erővel szolgálhatjuk. Nagyajta, 1942 máj. 16. Atyafiságos üdvözlettel: *Dr. Ferenczy s. k.*, a UIT elnöke.

Péter Lajos: *A székelykeresztúri unitárius gimnázium rövid története különös tekintettel a román megszállás éveire.* Székelykeresztúr, 1941. 16 l. Szerző röviden megemlékezik e küzdelmes életű intézetünk keletkezéséről. Felsorakoztatja a nagy tekintélyeket, akik felismerték a székely intézet nagy nemzeti misszióját. Ez a szép multú intézet sokszor mostohája volt az egyháznak is s a román imperium alatt fejlődő élete kettős veszélynek volt kitéve. Egyfelől az egyház akarta, anyagi nehézségek miatt algimnáziummá leépíteni, másfelől a hírhedt Angelescu román közoktatásügyi miniszter nehezedett rá a székelyföldi gimnáziumokra s így a Székelykeresztúrra is. A székelykeresztúri gimnázium mindkét veszélytől szerencsésen megmenekült. Az elsőtől a székelység áldozatkészsége mentette meg, a másodiktól az igazgató személyének feláldozásával szabadult. Van az intézetnek a román imperium idejéből egy másik áldozata is, *Dr. Borbély Ferenc*, akinek rehabilitációja szintén nem történt meg és neve sem szerepel. Az intézet fejlődésénél, a *Sándor János* igazgató nevét is meg lehetett volna említeni, aki legelőször üdvözölte a főgimnáziumi tanárokat.

A székelykeresztúri gimnázium újabbkori életének leg sikerültebb, legértékesebb alkotása konviktusának nagyszerű kiépítése, ami elsősorban Péter Lajos konviktusi gondnoknak az érdeme. Péter Lajos egy legyengült, mondhatjuk lezüllött konviktust vett át és takarékossgal, ügyes gazdálkodással úgy megerősítette a konviktust, hogy a jelenlegi és következő nehéz

gazdasági években ez lett a gimnázium legnagyobb erőssége, mely továbbra is lehetővé teszi, hogy sok kiváló, szegény, szé- kely tanuló végezhesse el ott gimnáziumi tanulmányait.

Kristóf György: *Tudományos intézetek Erdélyben.* Kolozsvár, 1942. 30. l. Az Erdélyi Tudományos Füzetek 135 száma- ként jelent meg ez a munka. Időrendben sorolja fel azokat a tudomán- yos intézményeket, amelyeket a magyar társadalom, az állam támogatása nélkül, saját erejéből létesített. Erdélyben a legrégibb könyvtár a kolozsvári unitárius kollégium könyvtára. (XIV. század). A XVIII. század végén létesült a marosvásár- helyi Teleki-téka és a gyulafehérvári Batthyáneum. Majd kelet- kezett: az „Erdélyi Múzeum Egyesület” Kolozsvárt, 1889-ben, a „Székely Nemzeti Múzeum” Sepsziszentgyörgyön, 1875-ben, a „Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat” Déván, 1880-ban, az „Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Ter- mészettudományi Egyesület”, Gyulafehérváron, 1886-ban, „A 48-as Ereklje-múzeum” Kolozsvárt, 1892-ben „Az Erdélyi Kár- pát Egyesület Múzeuma” Kolozsvárt, 1902-ben, a Szolnokdo- bokamegyei Irodalmi, Történelmi és Etnográfiai Társulat” Désen, 1899-ben, az „Örmény Múzeum” Szamosújváron, 1905-ben, „A Közművelődési Ház Könyvtára” Marosvásárhelyen, 1913-ban, a „Közművelődési Ház” Tordán 1913-ban. Hiánypótló, hasznos, értékes füzet.

Végh József: *Hogyan él ma az erdélyi magyar társadalom?* Kolozsvár 1942. 224 l. Szerző arra a nehéz és bonyolult kér- désre keresi a feleletet, hogy a 22 évig tartó kisebbségi sorsban a magyarság milyen életkeretek között élt és hogyan él ma. Szól elsősorban a köztisztviselőkről, a szabadfoglalkozásuakról, megfigyelte az iparos és gazdatársadalom életét, vizsgálja a munkásosztály problémáit, a nyugdíjasok, a főiskolás hallgatók sorsát, helyzetét. Nagy megértéssel szól külön fejezetben a ma- gyar élet végvári harcosairól, lelkészeikről, tanítókról, tanárokról. Idézi Bálint József orszgy. képviselőnek ezen szavait: „Szobrot kellene emelni a névtelen lelkésznek, tanárnak, taní- tónak és ujságírónak. Ők voltak az igazi hősök és mártírok, akik nyomorúságos anyagi körülmények között lelket öntöttek a magyar tömegekbe a csüggedés óráiban.” (121. l.) Statiszti- kai adatok igazolják, hogy a kisebbségi sorsban legrosszabb helyzete volt a tanítóknak, azután a tanároknak s legjobban élhettek a lelkészek. Ez a sorrend az új magyar életben is megmaradt. Általában azonban nehéz, küzdelmes, hősies sorsa volt a román imperium alatt a társadalom minden rétegének,

az új viszonyok között kétségtelenül megjavult a különböző társadalmi rétegek helyzete, mert már a legfőbb cél az erdélyi társadalom egységének megőrzése, az újjáépítés közös, nagy alkotó munkájára. Tanulságos, hasznos olvasmány.

A negyedik evangélium. Teológiai magántanári értekezéslet. Irta: Lőrinczy Géza. Örömmel vettük kezünkbe Lőrinczy Gézának a negyedik evangéliumról írt tanulmányát. A mi racionális teológiánkon a negyedik evangélium valahogy mindig mostoha gyermek volt. Unitárius szempontból még senki sem írt alapvető munkát erről az evangéliumról. Ezt a hiányt igyekezett pótolni Lőrinczy Géza. Négy részben tárgyalja ebben a teológiai magántanári dolgozatában János evangéliumát. Az első részben, „mint életrajzot”, a másodikban „mint történelmet”, a harmadikban mint teológiai művet” s a negyedikben „mint vallásos élményt”.

A teológiai magántanári dolgozatoknak általában két nagyobb követelményük van: egyrészt, hogy írjuk bizonyosságot tegyen tudományos felkészültségéről, a források és adatok megfelelő felhasználásának ismeretéről, másrészt azonban írója bizonyos kutatási eredetiségről is be kell, hogy számoljon, vagyis „új eredményt” új beállítást törekszik felmutatni. Ez a dolgozat is ennek a két követelménynek kíván eleget tenni. A három első rész csak az adatok feldolgozása, az író széles ismeretének csillogtatása. Az olvasót akaratlanul is meglepi a forrásmunkák nagy száma, az idézetek gyakorisága s az az alaposág, amellyel a figyelme mindenre kiterjed. Minden téglát össze akar gyűjteni, amellyel azt véli, hogy építhet s közben nem veszi észre, hogy olyat is hordott, ami nem tartozik oda. Ez a megállapítás különösen az első részre vonatkozik. A második és harmadik részben sok eredeti, értékes beállítás található, de itt-ott az író nem elég szabatos és világos. Érdekes pl. a „keresztény csoport öntudat” (bár igen szószerinti fordítás) megvilágítása negyedik evangélium történelmi tükrében, de mindjárt a második mondatban homályos. Ebben azt mondja, hogy a negyedik evangélium írója a „kereszténységet úgy igyekszik beállítani, mint egy exclusiv, kizárólagos jellegű mozgalmat”, szerencsére a következőkben azonban világossá válik, hogy nem azt gondolta, amit mondott.

A teológiai dolgozatok második követelményének a negyedik részben tesz eleget. A negyedik evangélium írójában nem egy mélyen gondolkozó, szörszálhasogató elmét lát, ki saját korának hellenisztikus filozófiai felfogását a kereszténységgel egyeztetni össze sem pedig a Szentháromság dogmájának első megalapozóját vagy a Jézus életének hű életrajzíróját, hanem egy vallásos lelkületű embert, „aki a maga gazdag lelkisége mélyéből, az ő sajátosan egyéni lelkiségének tárházából egy olyan képet akart tárni a keresztény olvasó (vagy a kereszténység) iránt érdek-

lődő) elé, mely Jézust úgy mutassa be, mint olyan lelki erőt, aki életet jelent azok számára, akik hisznek benne". Tehát a negyedik evangéliummal, mint „Lelki Evangéliummal” foglalkozik. Hogy ezt az új beállítást mennyire sikerült igazolnia, nem kívánunk érdemlegesen itten foglalkozni. De ez új világítás, mintha egyuttal annak az elfordulásnak is hű kifejezője lenne, mellyel az unitarizmus szellemi arca a racionalizmusból a lelki-ség, az érzés vallása felé fordul.

A dolgozat végén minden részhez bő jegyzet és forrás munka megjelölés van. Angol, francia, német forrásmunkákat használ. Az angolok közül inkább csak az amerikaiakat még Dodd, ebben az irányban alapvető munkását sem látjuk sehol említeni. Drummond-ot többször idézi, pedig tudomásánk szerint kissé idejét multa már. A munkák idézésénél ugyanannak az írónak a nevét háromféle képpen is írja, úgy az olvasónak az a tévhite támadhat, hogy három különböző íróról van szó. (Pl. 38 o. Scott. 39 o. E. F. Scott, a 86 o. már Dr. Scott.)

Formai szempontból a dolgozatnak nagy hibája a sok magyartalan kifejezés és nyakatekert mondat. Az „Egy” határozatlan névelőt bosszantóan sokat használja. A melléknévi igenévnek a segédigével való idegenszerű összetétele, az ígék szenvedő formája, a kellő tömörség hiánya kissé nehézkessé teszik az olvasását. A sokszor megnefelelő idegen szavakat használ (transzliterálás) 93 oldal. Egy pár félrevezető sajtóhiba is van pl. a cimben: értekezés helyett értekezlet, a tartalomjegyzék első részében életrajz helyett, élmény stb.

Ott ahól idegenből fordít az idegen szörendet is megtartja pl. 84 o. így ír, illetve fordít: „Rengeteg toll, tinta és papir pocsékoltatott”, mert nem jöhet ki semmi értékes megoldás egy feltevés lehetőségének részletes tárgyalásából. „vagy” Egészen természetes, hogy egy fiatal próféta pályája kezdetén keresse fel Jeruzsálemet és ha ott olyan nagy visszaélést talált, mely a templomba szokássá vált, annak ellene támadjon; nem valószínű azonban, hogy egy ilyen visszaélés, ne lett volna felfedezhető az egyik alkalommal és ugyanaz feltűnővé lett volna két év múlva. „Nem egyedül álló példák. Tudományosan hangzanak, de nem magyarosan!

Ezektől a külső szépséghibáktól eltekintve Lörinczy Géza dolgozata ha nem is teljesen de nagy mértékben pótolta unitárius teológiánk hiányait, mert munkája tudományos elméről a tárgyában való alapos jártaságról tesz tanubizonyságot.

Bodor András.

KÜLÖNFÉLÉK.

A lelkészi továbbképző tanfolyam missziói szolgálata.
Az Egyetemes Unitárius Lelkészkör választmányának *Marosvásárhelyen* február 4-én tartott ülése elhatározta az elnökség javaslatára, hogy a felszabadulás utáni első lelkészi továbbképző tanfolyamát *Budapesten* tartja. Tette ezt azért, hogy az eddig elválasztott egyházrészek összetartozandóságát bizonyítsa s azért is, hogy a lelkészi kar tagjai nagy részének alkalmat adjon az ország fővárosa s benne az unitáriusság élete megismerésére.

A továbbképző tanfolyamon elhangzott tudományos felolvasásokról s az ezekkel kapcsolatos imák és beszédekről ezúttal nem szólunk. Azok rövidesen egy kötetben megjelennek. E sorok célja inkább a továbbképző alkalmával végzett missziói szolgálat ismertetése és értékelése a szemlélő mérlegén.

A tudományos előadások előtt elmondott imádságok: *Biró Izsák*, *Palffy Albert*, *Kővári Jakab*, *Lőrinczi Domokos* erős és öntudatos unitárius hitükkel a jelenlevő lelkészeket és világiasokat egyaránt Isten felé emelték.

Két vallásos ünnepélyt tartottunk. *Budapesten a Misszió Ház* templomában *Dr. Kiss Elek* egyházi főjegyző imádkozott. *Dr. Csiki Gábor* lelkész-esperes üdvözölte a templomában vallásos ünnepélyt rendező lelkészkart. *Ütő Lajos* esperes megnyitója, *Lőrinczy Géza* teol. m. tanár és *Simén Domokos*nak *Ürmössy Gyula* által felolvasott előadásai a kisebbségi életben vállalt unitárius munka bizonyágtevései. *Vári Domokos* versei, *Késmárky Miklós* szavai és *Sigmond József* bezárója egészítették ki a műsort, melyet tele templomban szép közönség hallgatott végig. *Pestszentlőrincen* vasárnap délután, ugyancsak telt templomban *Ütő Lajos* esperes imája, *Pethő István* a templom történetét ismertető üdvözlő szavai után *Ekárt Andor* és *Józan Miklós* püspök mondtak megnyitót. *Zoltán Sándor* teol. m. ta-